

Besøkssenter Ytre Hvaler nasjonalpark

Konsept og idéforslag for tilrette- legging av utemiljøet på Storesand

30. april 2021

KLAVESTAD kunst kart landskap
Lars Ole Klavestad
landskapsarkitekt MNLA

Forord

Storesand på Kirkøy er et stort, sammenhengende natur- og friluftsområde, tilrettelagt for bading, turer, lek og naturopplevelser. Her finnes også en tradisjonsrik, enkel teltplass som driftes av Oslofjordens Friluftsråd (OF). Området er lett tilgjengelig, og kyststien går tvers gjennom området. Dette er en viktig arena for friluftslivet lokalt, men ikke minst og for tilreisende fra hele Østlandet. Friluftsområdet er en viktig innfallsport til Ytre Hvaler nasjonalpark, og er i særklasse det mest brukte området i nasjonalparken. Det er staten ved Miljødirektoratet som siden 2005 har eid Storesand. Oslofjordens Friluftsråd tok på seg ansvaret for driften – slik OF hadde hatt i perioden 1940-2000.

I 2018-20 ble de gamle kiosk- og sanitærbyggene revet og erstattet med nye, moderne fasiliteter, spesielt tilpasset stedet. Prosjektet med å etablere Storesand friluftshus, som i dag kalles Besøkssenter Ytre Hvaler nasjonalpark, har vært et samarbeid mellom Oslofjordens Friluftsråd, Ytre Hvaler nasjonalpark, Hvaler kommune, Østfold fylkeskommune og Fylkesmannen i Østfold. Prosjektet skal bidra til at fasilitetene på Storesand står i samsvar med en av Østfolds mest brukte badestrender og en del av Ytre Hvaler nasjonalpark. Besøkssenteret skal være et attraktivt turmål til glede for alle – barn og unge, lag og foreninger, småbarnsforeldre og pensjonister, og huse aktivitet, formidling og service for friluftslivet – året rundt. Det vil også gjøre området mer tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne. Hvaler kommune ønsker at Storesand skal ha et kvalitetsstempel og skape en god balanse i området.

Oppgradering og tilrettelegging av uteområdene, samt kunnskapsformidling til de besøkende har imidlertid ikke inngått i en helhetlig plan. Våren 2021 har undertegnede vært engasjert av OF til å lage et konsept og en idéskisse for hvordan uteområdene kan tilrettelegges. I prosessen har det vært avholdt et oppstartsmøte med Espen Søylen (OF) og Monika Olsen (nasjonalparkforvalter). Videre har undertegnede hatt egne møter/befaringer med Monika Olsen, Thomas Holmen Olsen (Hvaler kommune), Martin Marvig Bak Pedersen (OF) og Randy Gunnar Boman Lange (naturveileder). Rapporten/idéskissen ble presentert for OF, Hvaler kommune, nasjonalparkstyret og nasjonalparkforvalteren 7. mai 2021. I etterkant av presentasjonen er rapporten oppdatert med gode innspill.

Gamle Fredrikstad 30. april 2021.

Lars Ole Klavestad
landskapsarkitekt MNLA
KLAVESTAD kunst kart landskap

Historikk

1939: OF engasjerte seg på Storesand for første gang og tok grep for å sikre ordnede forhold på bade- og teltplassen. Storesand ligger under Hvaler Prestegård og var del av Den norske kirkes eiendom.

1941: OF inngikk avtale med Kirke- og undervisningsdepartementet om sikring av området til friluftsfornål, og dermed OFs første store sikringssak på Hvaler.

1940-årene: Allerede den gang fantes en kiosk på Storesand, men plassert lenger vest på stranda – der den såkalte «søppelhytta», som var bygd av marin forøpling, sto. Kiosken ble etter hvert revet og en ny kiosk med vaktstue ble bygget opp der hvor bebyggelsen befinner seg i dag.

1982-83: Kiosken brant ned på høsten, og OF gikk i gang med å planlegge et nytt, tidsmessig servicebygg med kiosk og vaktstue på samme sted. I 1983 fylte OF 50 år og et nytt servicebygg sto ferdig før teltseongen.

1989: Det ble etablert forskrifter om regulering av ferdselen i Prestegårdskogen og Storesandområdet, som ble stadfestet av Fylkesmannen.

2005: Storesand ble kjøpt av Miljødirektoratet (da Direktoratet for Naturforvaltning) og ble definert som et statlig sikret friluftslivsområde. OF tok igjen på seg ansvaret for drift og forvaltning av stedet.

2009: Ytre Hvaler nasjonalpark ble opprettet, og friluftsområdet Storesand inngikk som en vesentlig del av landarealet i nasjonalparken.

2010: Samarbeidsgruppa for Storesand, bestående av Oslofjordens Friluftsråd, Ytre Hvaler nasjonalpark, Hvaler kommune, Østfold fylkeskommune og fylkesmannen i Østfold, ble etablert. Målet var å definere en framtid for Storesand og å legge en plan for oppgradering av fasilitetene.

2012: Andelslaget Storesand Teltstue, en dugnadsgjeng, overtok driften av teltplassen på frivillig basis. Samme år ble den første prosjektplanen for oppgradering av fasilitetene lagt fram. Et viktig delmål var å få vann- og avløpsledninger til plassen.

2015-2018: Prosjektet med Storesand Friluftshus ble planlagt, finansiert og tegnet. Arkitektkontorene EngerNordin og Rede arkitekter tegnet bygningene. Straye bygg og anlegg AS sto for oppføringen. Finansiering ble løst gjennom Sparebankstiftelsen DNB, Ytre Hvaler nasjonalpark, Hvaler kommune og ulike foreninger, bedrifter og privatpersoner på Hvaler.

20. august 2020: Huset ble offisielt åpnet. Det bærer nå navnet Besøkssenter Ytre Hvaler Nasjonalpark. Senteret fungerer i samspill med besøkssenteret i Kornmagasinet på Skjærhalden.

2021: OF har igjen overtatt ansvaret for drifting av teltplassen. Teltregler og booking finnes på OFs hjemmesider.

Når et sted endrer karakter fra det som vises på bildet ovenfor til de som sees nedenfor, må det også følge med en oppgradering av hele utemiljøet

Analyse av området

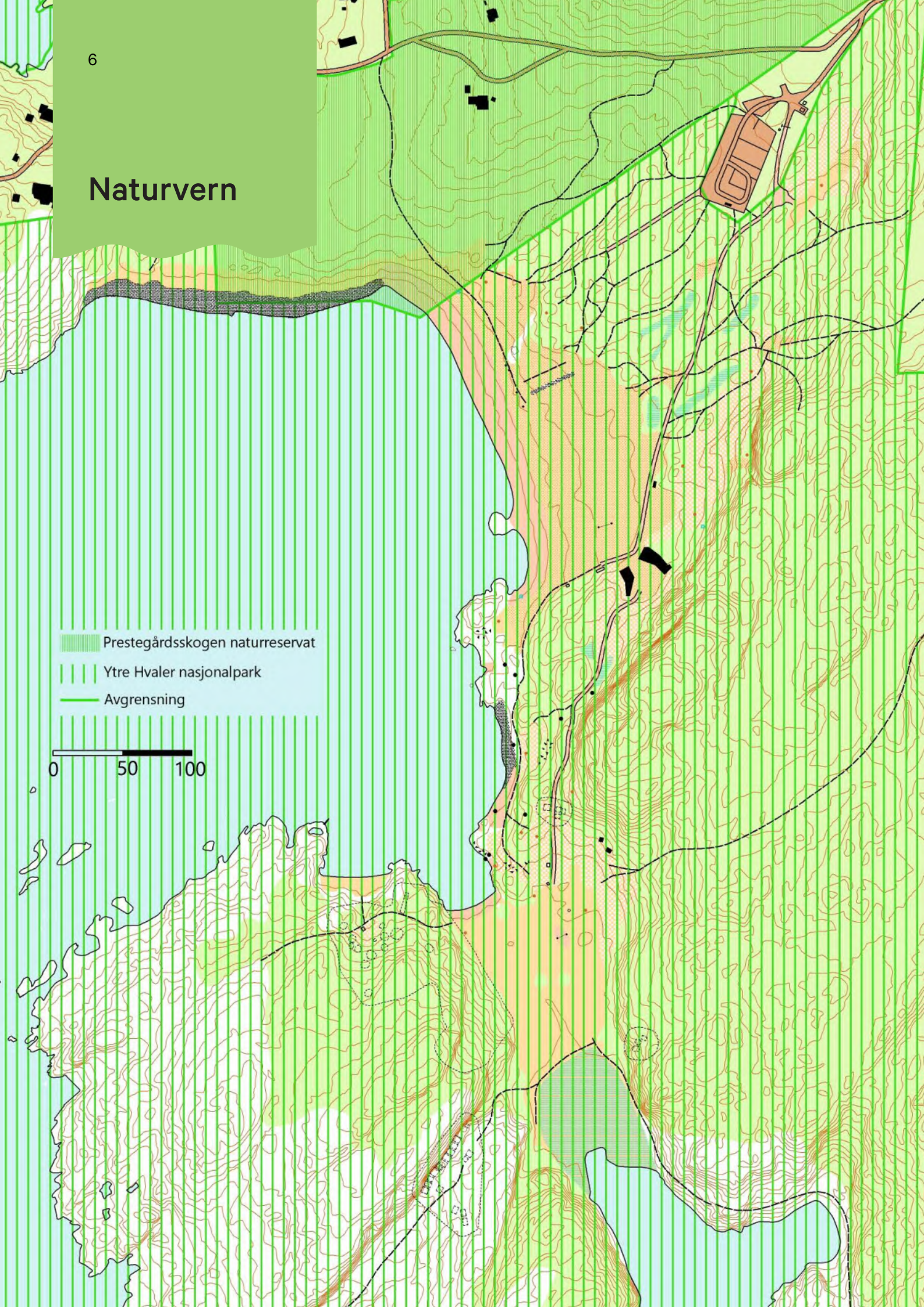
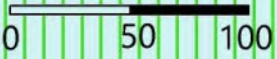

Naturvern
Kulturminner
Stier
Bålplasser
Bruksområder

Naturvern

- Prestegårdsskogen naturreservat
- Ytre Hvaler nasjonalpark
- Avgrensning

Til høyre:
Tangvollene på stranda har et eget øko-
system.

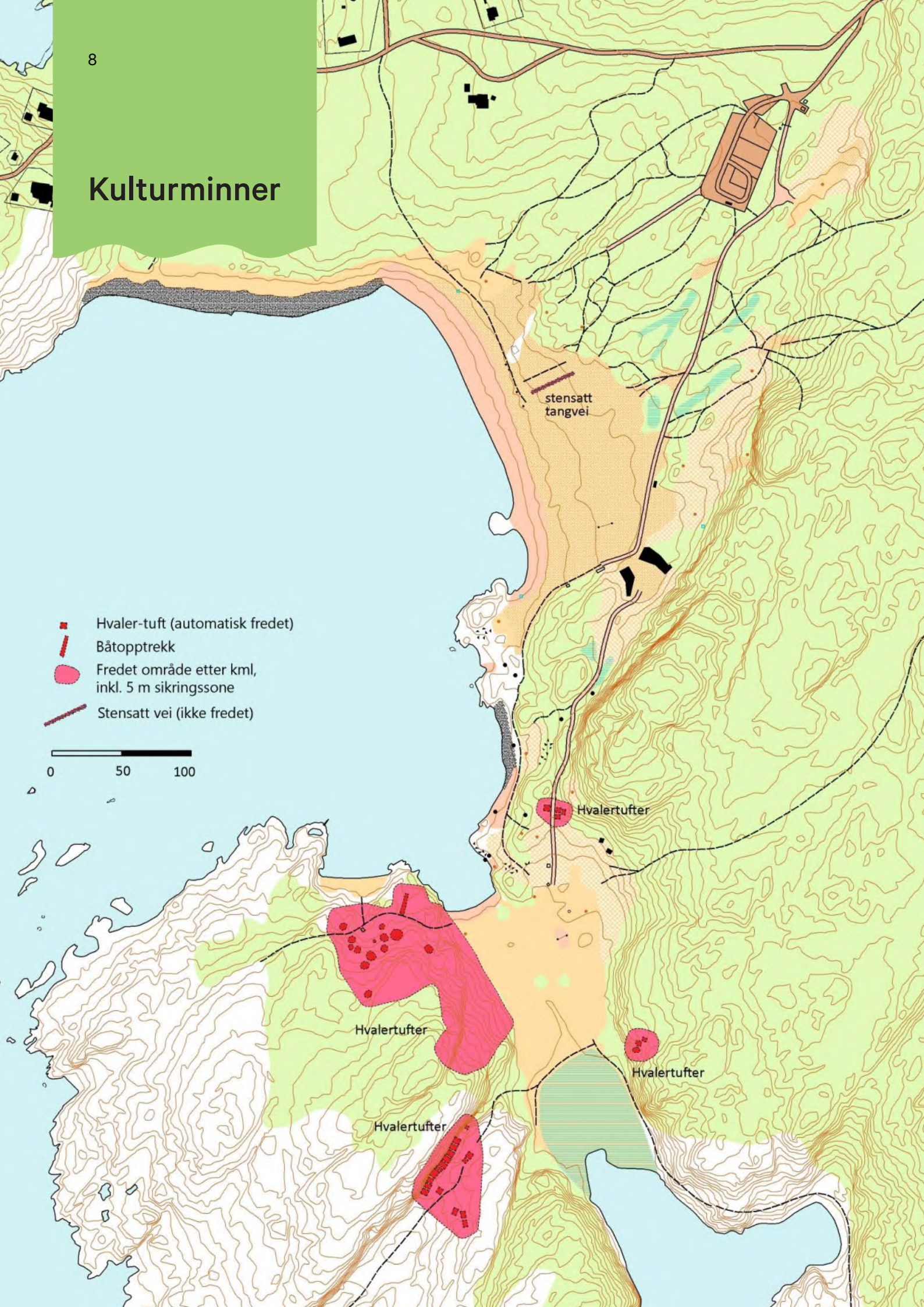
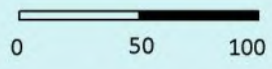
Under:
Kystfurskogen på sandbankene o på
Storesand og i Prestegårdsskogen er
unike i Østfold.

Nederst:
På Storesand finner man belter med uli-
ke naturtyper: havet, fjæra, tangvollen,
strandsonen og kystfurskogen.

Kulturminner

- Hvaler-tuft (automatisk fredet)
- Båtopptrekk
- Fredet område etter kml, inkl. 5 m sikringsone
- Stensatt vei (ikke fredet)

Til høyre:

Stensatt vei på stranda på Storesand, brukt til henting av tang.

Under:

Hvalertufter (fiskertufter fra middelalderen) på begge side av stien mot Dødvika. Her ligger det tre tufter på vesntre side og én på høyre side.

Nederst:

Hvalertufter som ligger på rekke og rad inn mot en bratt skrent på Sjursholmen.

10

Stier

fra Hvaler kirke

kyststien fra Ørekroken

hovedsti gjennom furuskogen

lysløypa

hovedadkomst på sandvei

fra rådhuset og Skjærhalden

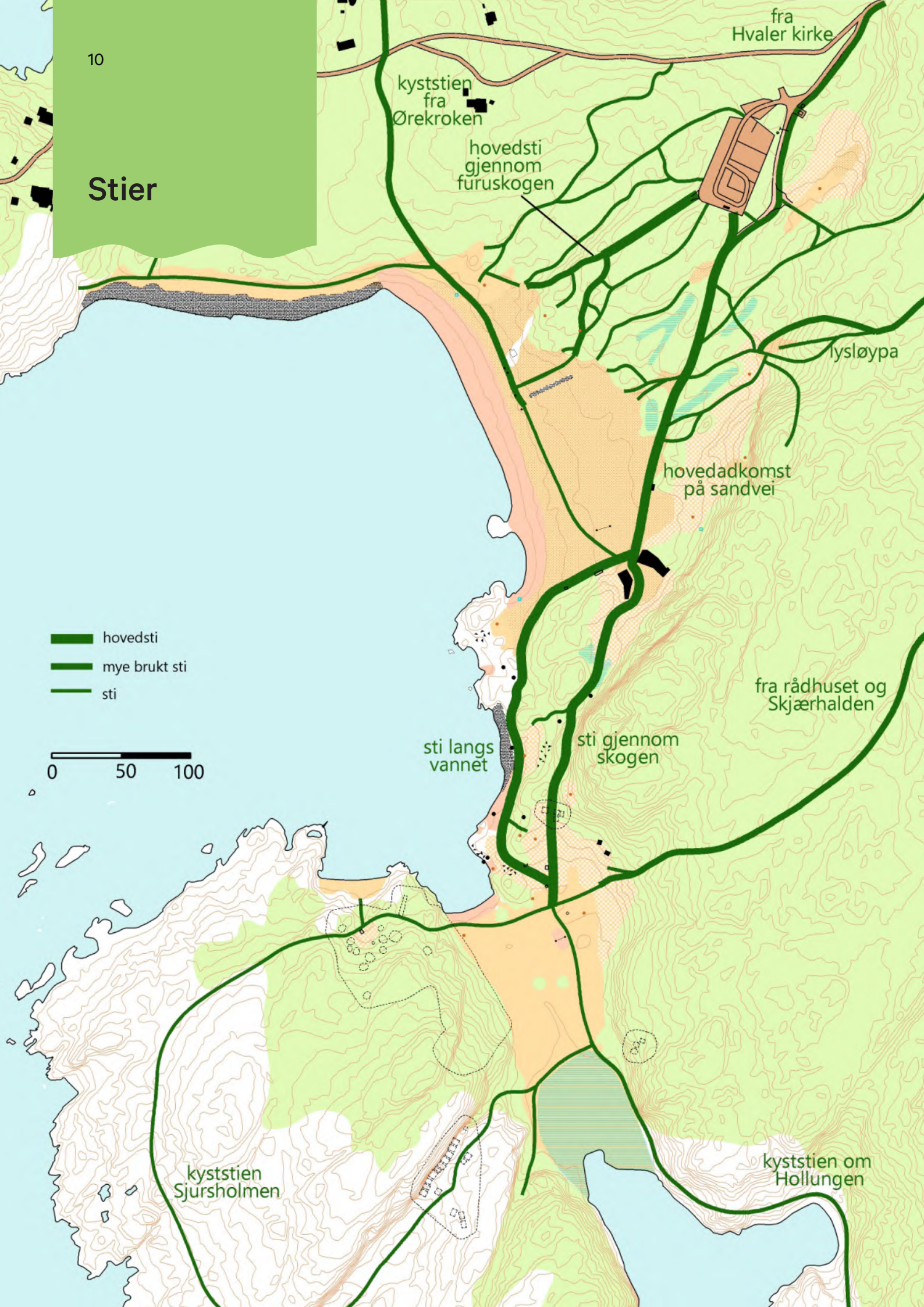
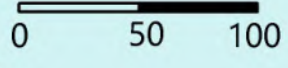
- hovedsti
- mye brukt sti
- sti

sti langs vannet

sti gjennom skogen

kyststien Sjursholmen

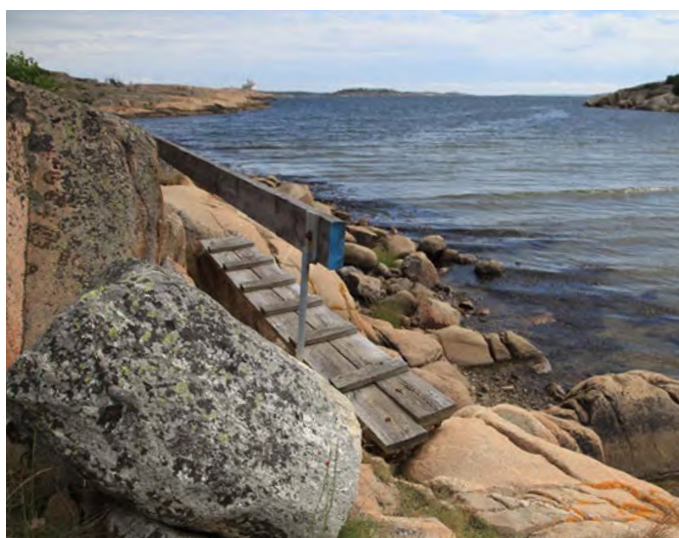
kyststien om Hollungen

Til høyre:
Hovedadkomsten til Besøkssenteret.
Sjøen skimtes til høyre.

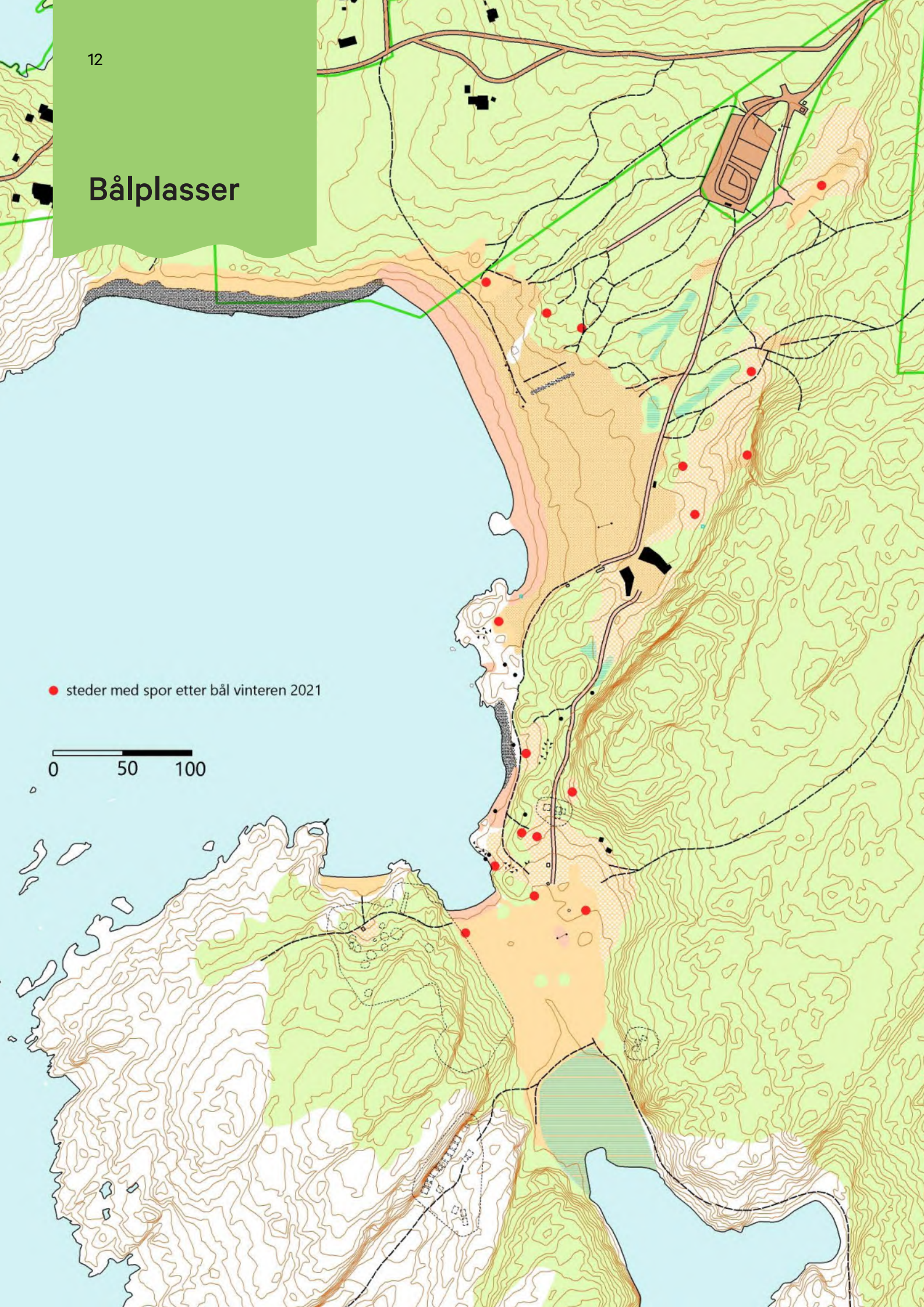
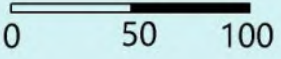
Under:
Stien til høyre fra parkeringsplassen gir
en wow-følelse, der man går gjennom
den gamle kystfuruskogen og skimter
havet mellom trærne

Nederst:
Stien fra Besøkssenteret sørover mot
Dødvika og Kyststien mot Homlungen.

Bålplasser

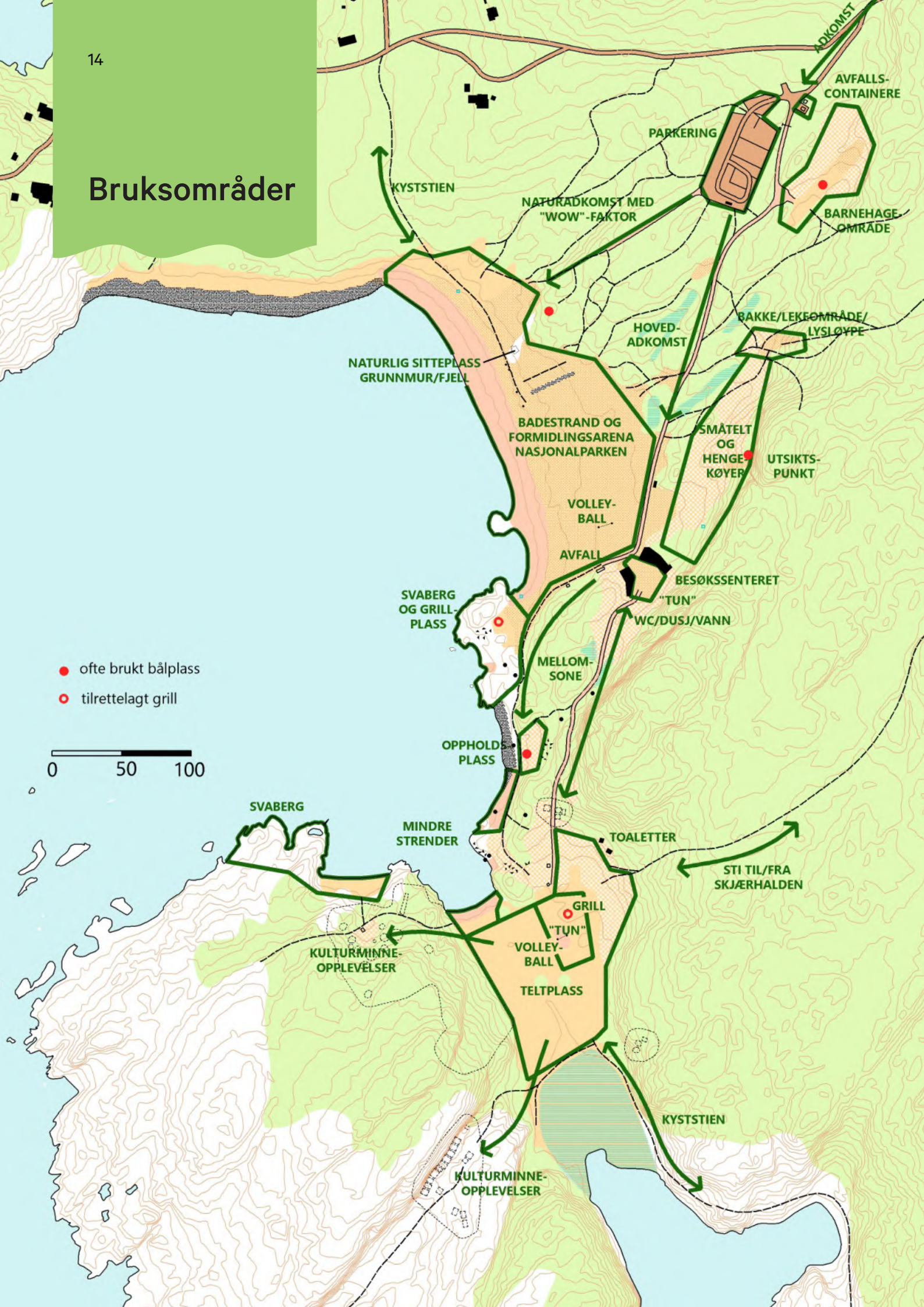
• steder med spor etter bål vinteren 2021

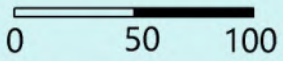
Et lite utvalg bålplasser - noen provisoriske, andre mer etablerte.

Bruksområder

- ofte brukt bålplass
- tilrettelagt grill

Som hovedportal til Ytre Hvaler nasjonalpark har Storesand en rekke bruksområder.

Tiltak

Målsetting:
Skape en enhetlig, ryddig profil på
hele området.

Alle som har besøkt Storesand skal
reise hjem vel vitende om at de har
vært i en nasjonalpark.

Uteområdene og prosjektets deler

1. Adkomst

2. Skilting (permanent og i særskilte øyemed)

3. Sittegrupper, bålplasser og møblering av disse

4. Utforming av besøkssenterets nærområde og uterom

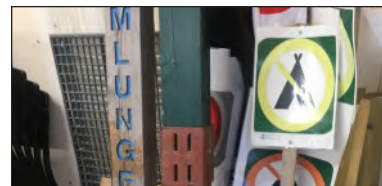
5. Strandcaféen/uteservering

6. Utendørsformidling

7. Avgrensning av soner

8. Andre tiltak

Portalskilt

Portalskilt skal i følge designmanualen for Norges nasjonalparker benyttes ved utkikkspunkt eller øvrige innfallsporter hvor du ser det aktuelle området gjennom det utskårede vinduet. Plasseres ikke inne i verneområdet, men ved infrastruktur, og slik at du ser inn i det aktuelle verneområdet. Plasseres ikke langs bilvei.

Ettersom Storesand er en hovedportal inn i den maritime nasjonalparken vil det være naturlig å plassere et slikt portalskilt ved adkomsten til senteret og på et sted der man ser havets horisontlinje gjennom portalen.

Det foreslås en variant av portalen der det legges inn en landskapskurve i form av bølger, som symbol for den maritime nasjonalparken, se bilde nede til høyre.

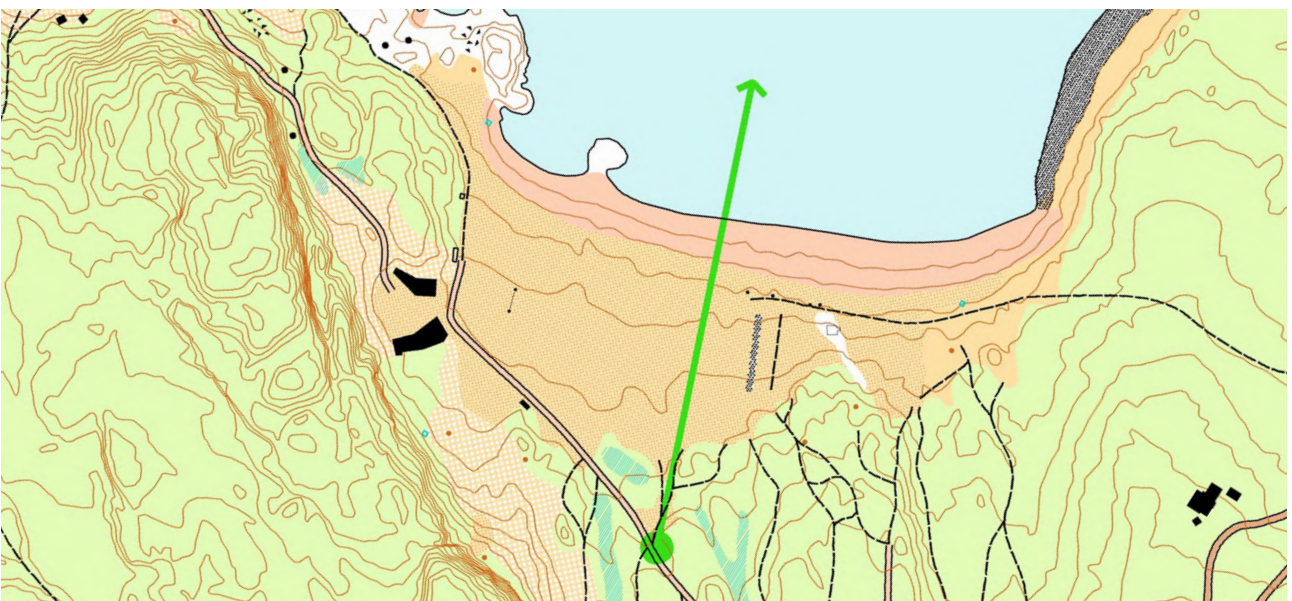
Skiltet måler 80x200.

To plasseringer er vurdert.

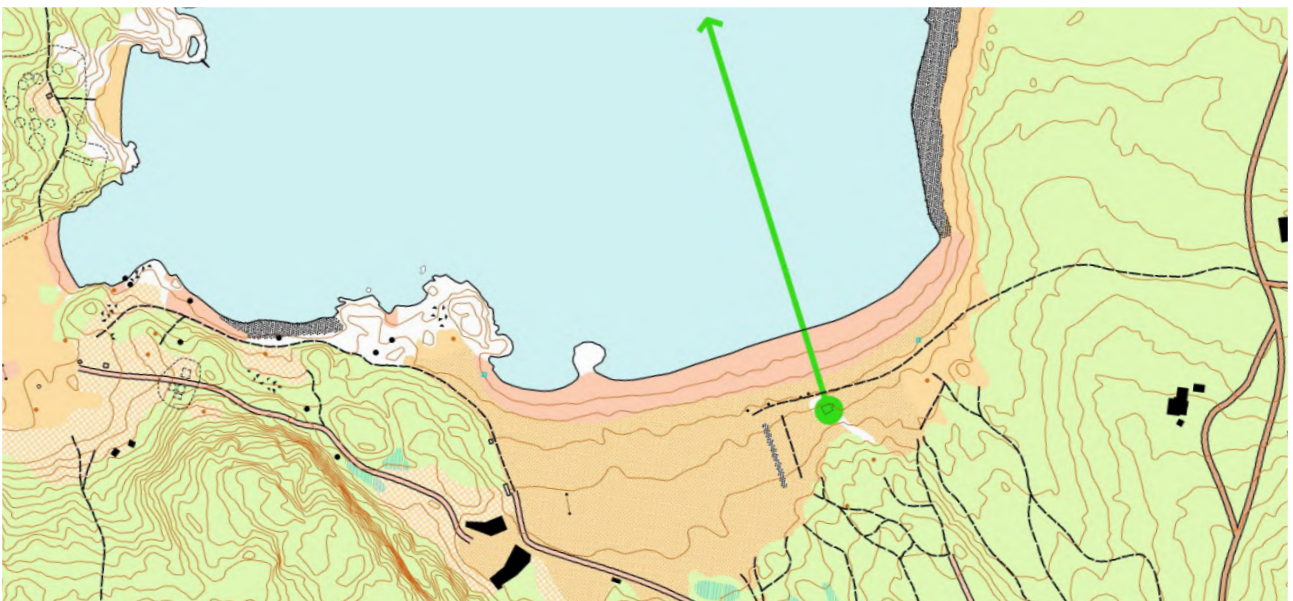
Alternativ 1

Settes ved hovedadkomsten til besøksenteret, på høyre side på det første punktet der det åpner seg mot havet. Denne plasseringen foretrekkes. Skiltet vil oppleves som en velkomst og vil på ingen måte oppleves som dominerende.

Alternativ 2

Settes på murplattingen etter den gamle kiosken. Plattingen ligger på et fjellskjær som skyter fram på stranda og er et naturlig punkt som mange oppsøker. Portalskiltet vil gjøre at plattingen får en funksjon.

Åpent-markering

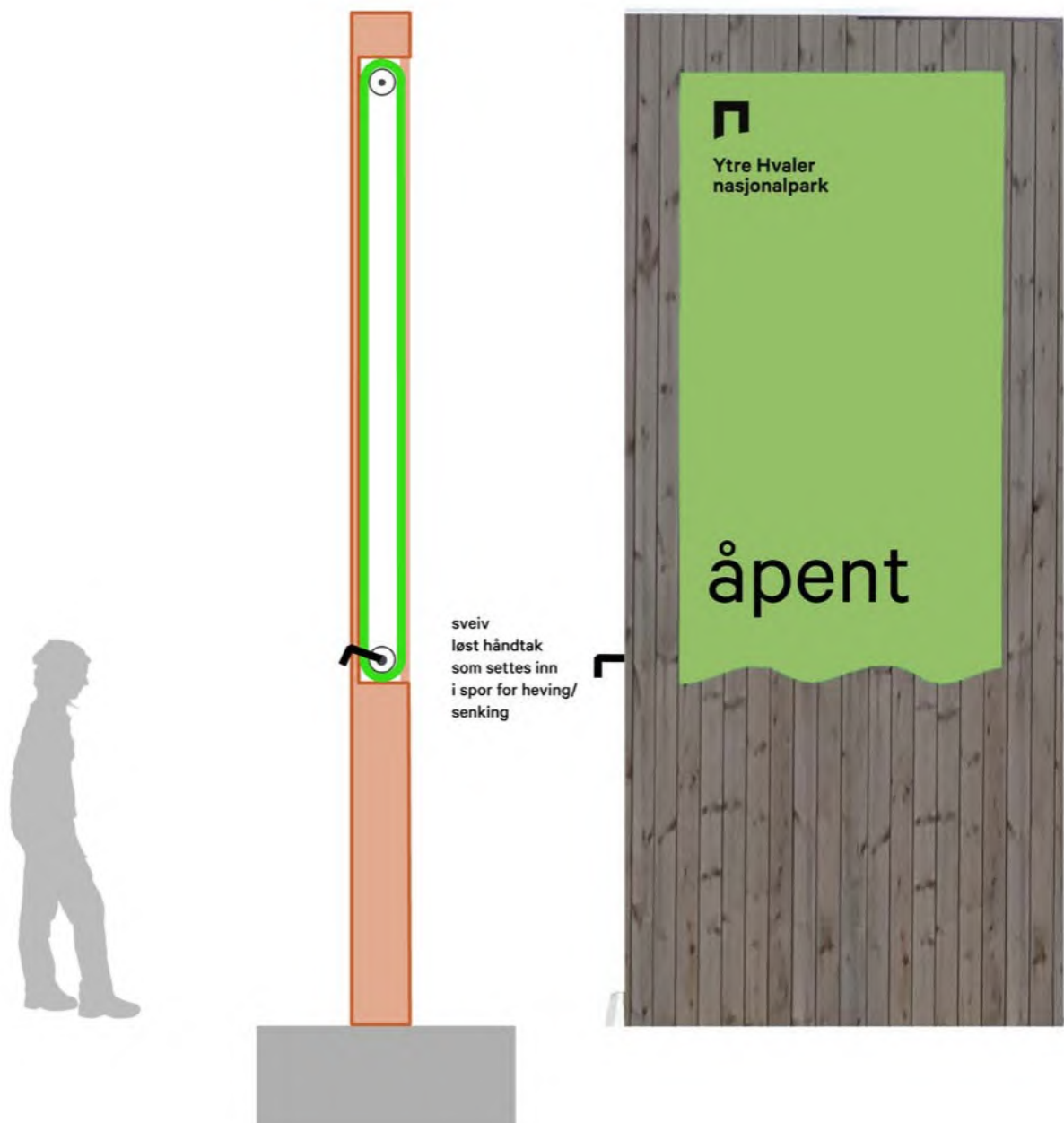
Hvordan skal man kunne vite at besøksenteret er åpent? I dag brukes såkalte strandflagg, som settes ned i en provisorisk fot for å markere når kiosk, café og senter er åpent for publikum. Løsningen kan imidlertid virke litt simpel opp mot arkitekturen og naturen, og mer permanente løsninger bør tilstrebes. Strandflaggene velter lett og er mest egnet for enkeltarrangementer. Flagg bør heller ikke settes i utsikts-sonen fra besøksenterets inne- og uterom. Bildene viser dagens situasjon.

Det bør lages en løsning for dette både ved adkomsten nær kirken og ved selve senteret. Åpent-markeringen bør tilpasses øvrige skilt og installasjoner. Den må ha en størrelse som gjør at den er lett synlig, samtidig som form, farge og materialer må spille på lag med det øvrige "møblementet".

Forslag til åpent-markering

Installasjonen lages som en treramme, inspirert av nasjonalparklogoen og velkomstportalene. De plasseres både ved adkomsten ved hovedveien og ved selve senteret. Installasjonene skal være faste og ha en enkel løsning for å heve/senke åpent-markeringen. Selve skiltet er trykket på en stiv duk. Skiltet lages etter rullegardin-prinsippet og heves/senkes ved hjelp av en sveiv som betjeningen enkelt feste inn i et spor på nedre rull. Det er kun åpning mot fronten, og når åpent-skiltet ikke vises, er det et mer nøytralt nasjonalpark-skilt (på motsatt side av rullene, som vil være synlig).

Visualisering av mulige plasseringer

Opprydding i skilt ved adkomst

Adkomsten til Storesand kan på et par plasser betegnes som en "skiltjungel". Det bør foretas en opprydding i skiltene og lages 1-2 samleskilt på hvert sted: ett for de offisielle trafikkskiltene og ett for de øvrige som knytter seg til besøkscenteret, stranda og teltplassen. Skilt som stengt tatt ikke er nødvendige fjernes fra adkomsten.

Skilt

Bildene viser ulike skilttyper som brukes på Store-sand i dag.

Framtidens skilt bør ha et mer enhetlig preg som legger seg nært opp til designmalen til Norges nasjonalparker, evt. i kombinasjon med skilttavler inspirert av de nasjonalparken allerede har tatt i bruk, (utformet i ubehandlet eik). Informasjon og formidling samles i noen få skilt.

Sittegrupper og bålplasser

Bildene viser typiske steder der folk setter seg ned på Storesand i dag. Det er satt ut løse rasteplassbord ved Besøkscenteret og ved Herreskjæret. Muren etter den gamle kiosken, midt på stranda fungerer også som en sittekanth. Som det framgår av kartet på side 12 er det rester etter mange bålplasser. Noen bålplasser framstår som faste, mens andre virker provisoriske. Bålplassene er en god indikasjon på hvilke plasser folk foretrekker å raste på.

De løse rasteplassbordene flyttes ofte på, i forhold til sol, skygge, ly og sosiale relasjoner. Det kan medføre at inntrykket fort kan virke rotete.

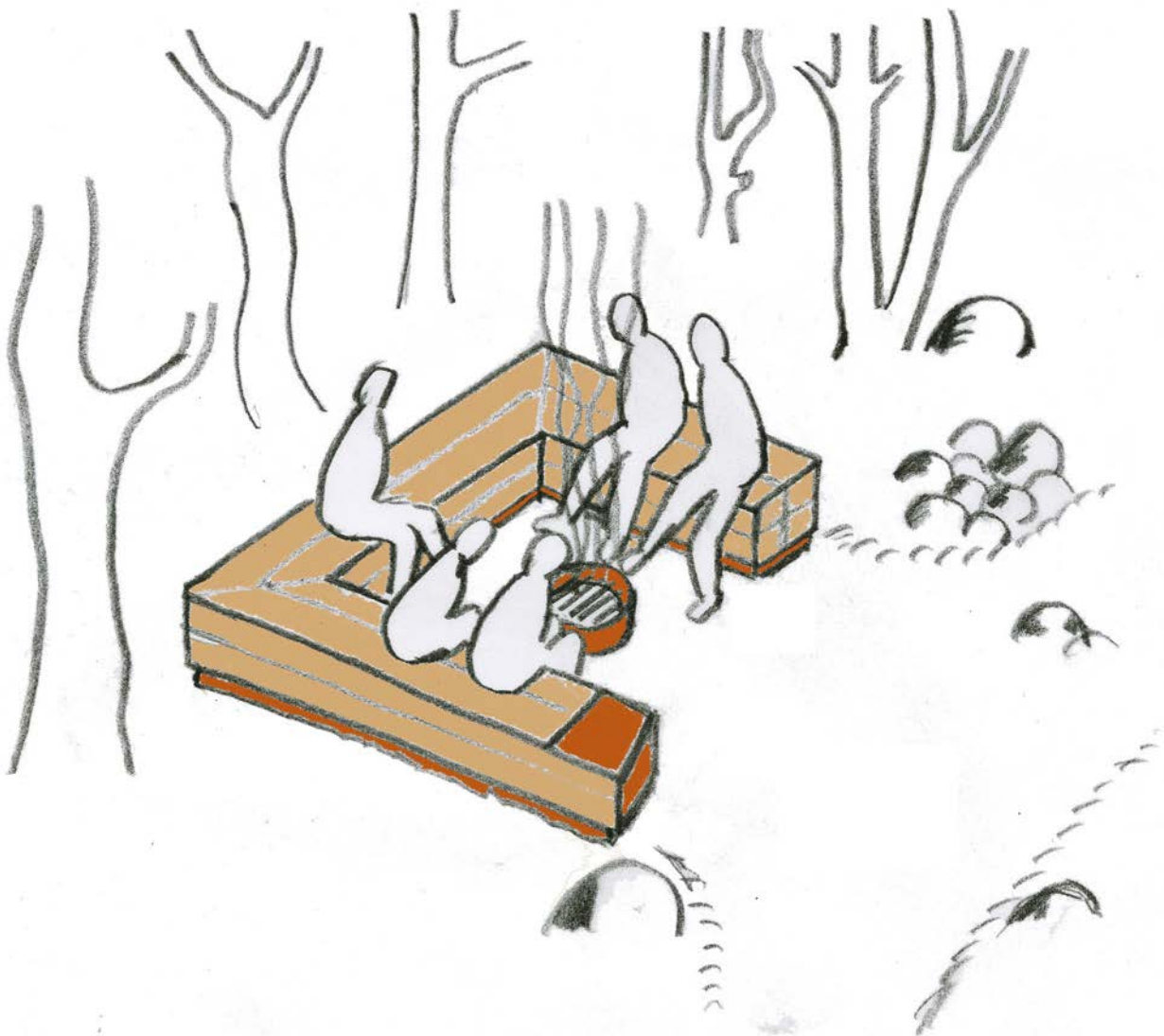
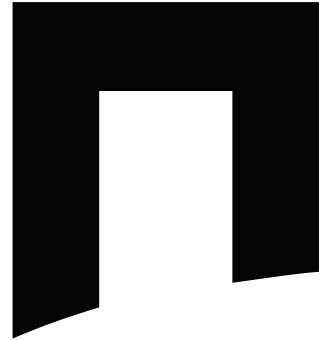

Forslag til sittegrupper og bålplasser

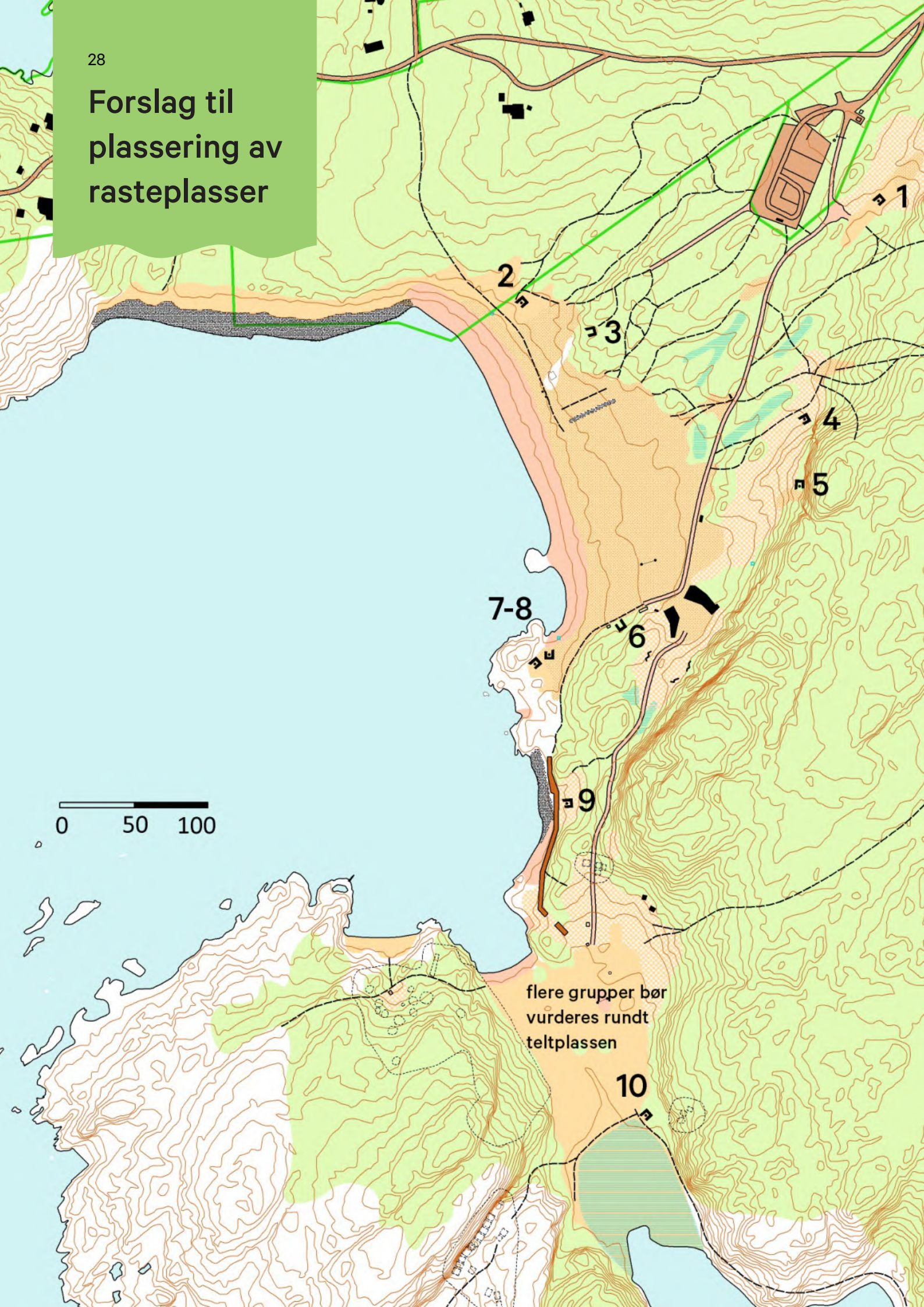
Forslag til sittegruppe og bål plass, laget i massivtre og basert på formen til nasjonalpark-logoen.

Åpningen vendes i utsiktsretningen. Ramme mot underlaget i corténstål. Fastmonteres til bakken ved hjelp av betongfundamenter. Alle benkene lages i samme størrelse, men kan være med og uten bål plass.

I den ytre enden av den lengste benkevengen lages et eget felt der det formidles kortfattet kunnskap om arter e.l. som finnes i nærområdet. Alle benkene har ulik informasjon og får dermed en egen identitet.

Forslag til plassering av rasteplasser

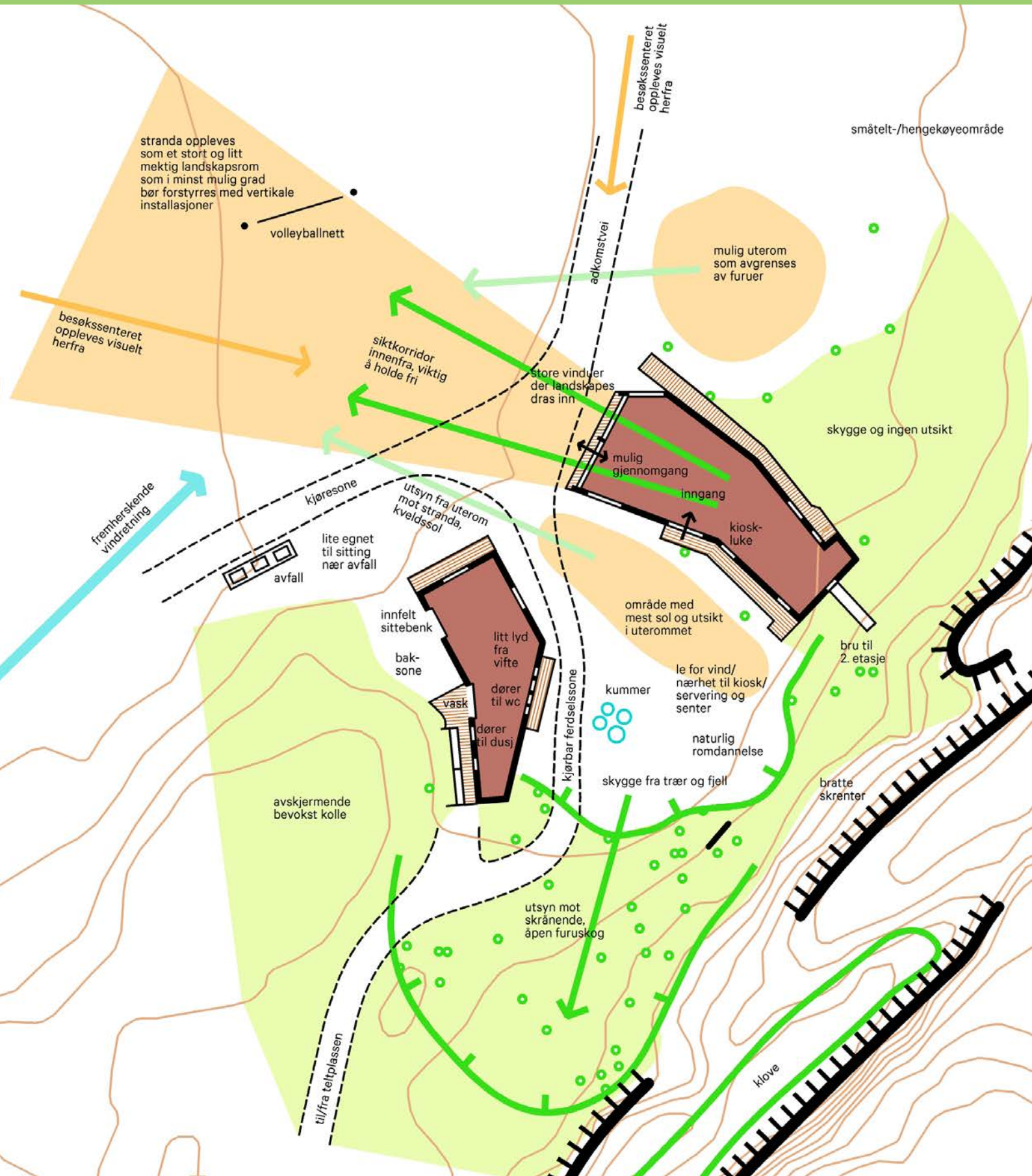

0 50 100

flere grupper bør vurderes rundt teltplassen

10

Analyse av besøkssenterets nærområde

Besøkscenterets uterom kan defineres som "tunet" (over) og "nordsiden" (under). Tunet har en romdannelse som delvis beskytter mot vær og vind. Det er nært knyttet til senterets hovedinngang og kioskluke. Med skrånende terreng mot øst og sør har det et noe naturlig amfipreg.

Nordsiden har større grad av utsikt mot havet og stranda. Her er det også lenger kveldssol. Det er ingen direkte dør til caféen.

Innerrommet har store romkvaliteter i seg selv, både som et sted der man kan søke ly og som et sted der man kan oppleve stranda på. Storesand er en mektig strand, og det er viktig at dette kan oppleves fra innerrommet. Utsikten fra de store vinduene i fronten bør i minst mulig grad forstyrres med utemøbler og andre elementer.

Furuskogen i bakkant av besøkscenteret, og det skrånende terrenget mot sør og øst, danner et naturlig amfi og avgrensner tunet. Furuskogen har god sikt og de slanke stammene spiller godt opp mot arkitekturen.

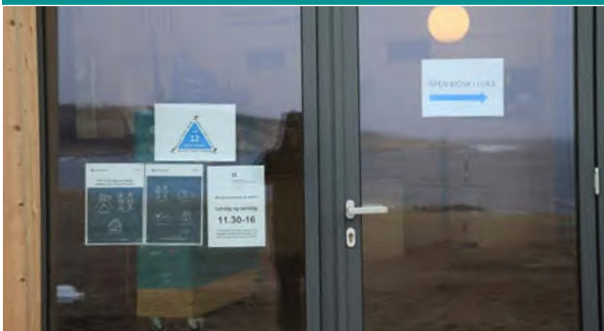
Bygningene med de skjeve vinklene, som er inspirert av en stenblokk på stranda, står i et fint samspill. Uttrykket, enkelheten og materialiteten bør gjenspeiles i uterommets utforming.

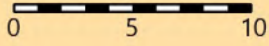
En viktig utfordring i tunet er å få en god struktur på alle elementene. Det bør tilstrebes at benker/bord, avfallsdunker og lapper i vinduene har et formspråk som er helhetlig og hentet fra designmaleren til Norges nasjonalparker. Materialene bør være få og lett gjenkjennelige. Det må i prosjektet vurderes hvor fleksibelt elementene i uterommene skal plasseres.

Det vil videre være vesentlig å finne en god løsning for å få skjult de fire kummene i tunet. Kummene er private (OFs VA-anlegg) og må være tilgjengelige. Det er sandfilter og fettutskiller. Disse må kontrolleres og tømmes jevnlig.

Forslag til utearealer

Alternativ 1

ny permanent avfalls-
løsning for engangsgriller
tilpasset de øvrige
dunkene

"flaggstativ"

bed med
strandgress
avgrenset med
lav treboks

sittekant

fastmonterte bord

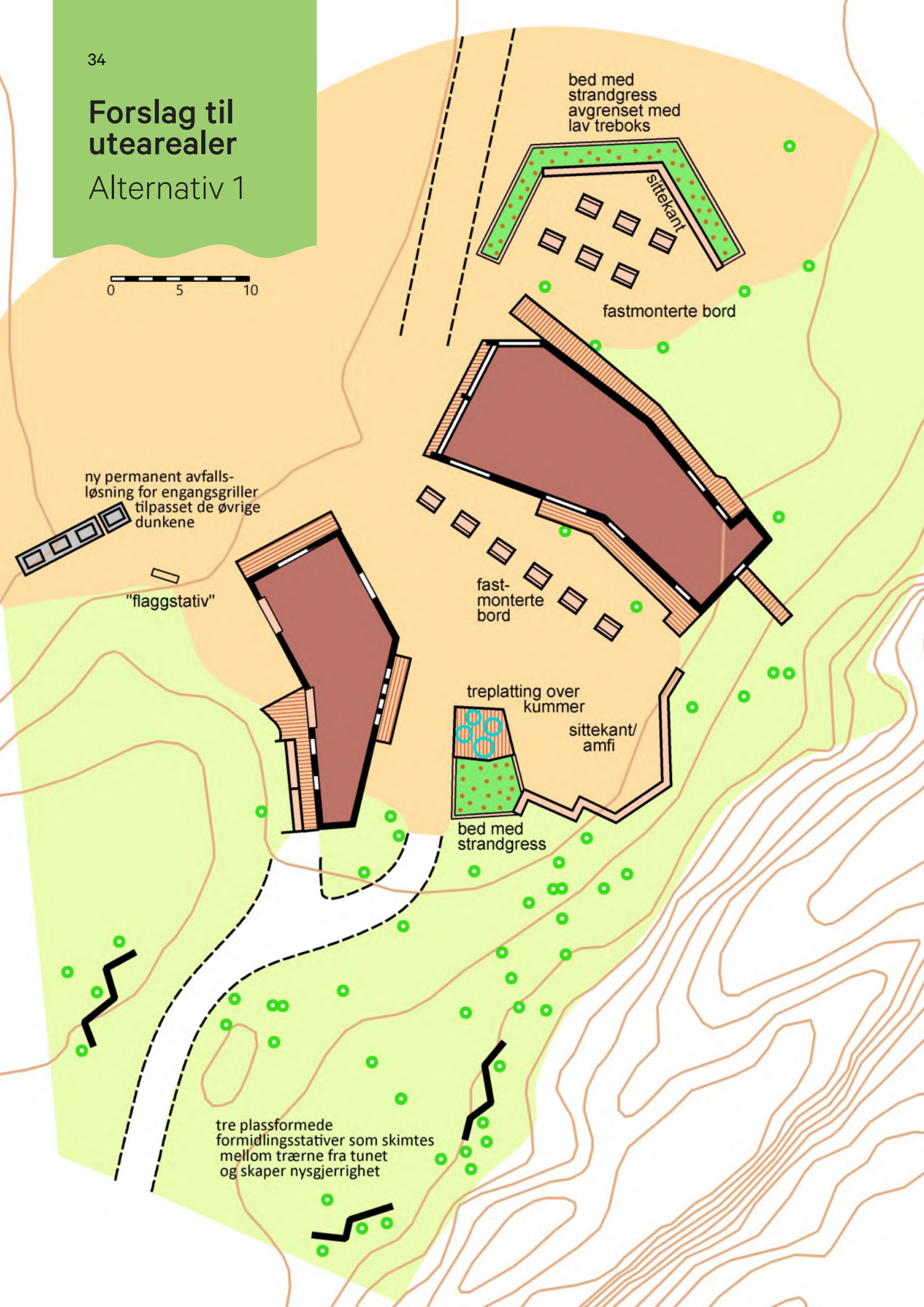
fast-
monterte
bord

treplattning over
kummer

sittekant/
amfi

bed med
strandgress

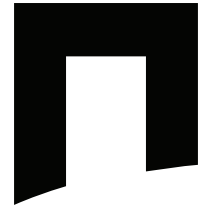
tre plassformede
formidlingsstativer som skimtes
mellom trærne fra tunet
og skaper nysgjerrighet

Forslag til utemøbler

Det foreslås at alle bord og benker i tilknytning til uterommene rundt besøkssenteret fastmonteres med tildekte elementer under overflaten. Dette vil skape et mest mulig ryddig preg og bygge opp under kvalitetsstempelet man ønsker å ha på stedet.

Bildene viser en form for utemøbler som vil harmonere godt med stedets identitet og designmalen til Norges nasjonalparker. Denne varianten har rette ender av corténstål og spiler av furu. Modellen passer godt opp mot nasjonalparkklogoen og portalskiltene. Den vil også fungere godt mot stedets arkitektur og materialbruk og de foreslåtte rasteplassgruppene.

Bildene viser eksempler på fastmontert møblering, kanter, sittekanter, avgrensning med strandgress og dekke over kummer.

Forslag til utearealer

Alternativ 2

0 5 10

ny permanent avfalls-
løsning for engangsgriller
tilpasset de øvrige
dunkene

"flaggstativ"

fastmonterte bord med
avgrenset tausone

fastmonterte
bord

opphøyd "scene"
over kummer

sittekant

skulpturelt
drivtre

amfi

tre plassformede
formidlingsstativer som skimtes
mellom trærne fra tunet
og skaper nysgjerrighet

Treet fra havet

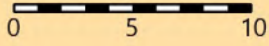

Et stort drivtre som er bearbejdet av havet kan bli et spennende skulpturelt element i tunet. Det kan både fortelle historie og fungere som et klatrestativ. På vestsiden av Storesand ligger et slikt tre. Er det mulig å finne et som er enda større og "friskere"?

Forslag til utearealer

Alternativ 3

ny permanent avfalls-
løsning for engangsgriller
tilpasset de øvrige
dunkene

"flaggstativ"

fastmonterte bord

tosidig sittebenk

opphøyd
treplattning

opphøyd
område med sittekant
og stortskulpturelt
drivtre

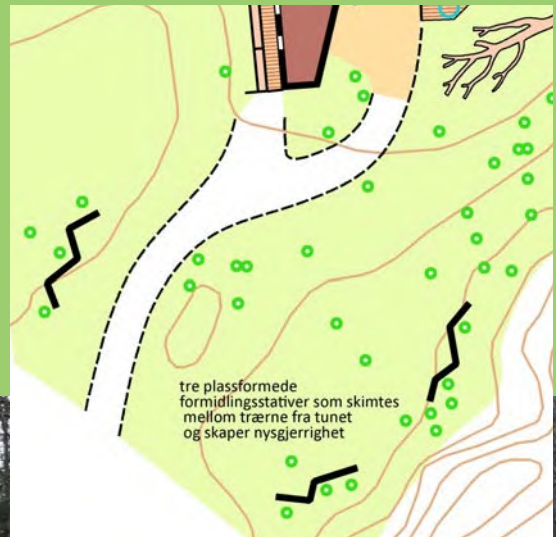
tre plassformede
formidlingsstaver som skimtes
mellom trærne fra tunet
og skaper nysgjerrighet

bed med
strandgress
avgrenset med
lav treboks

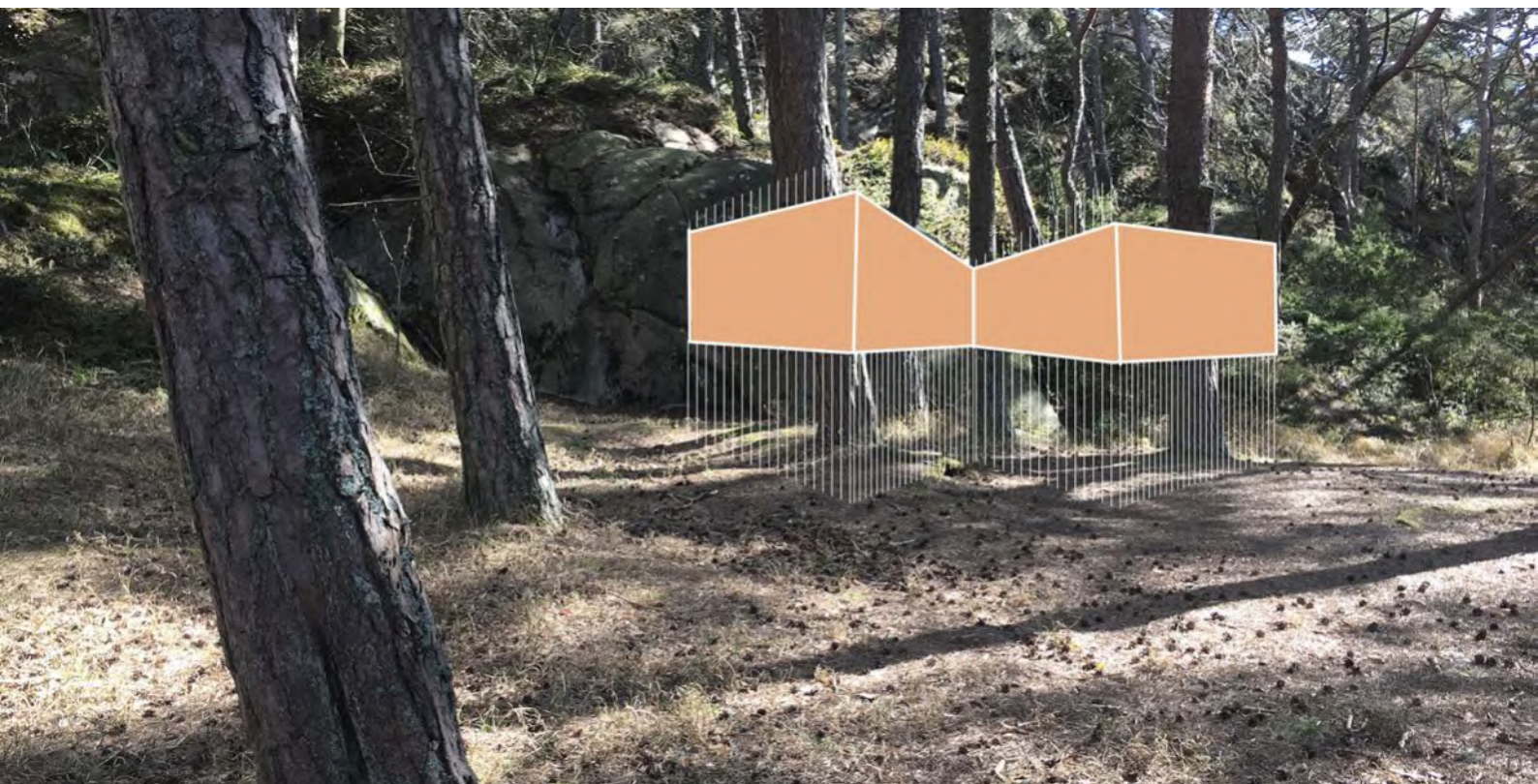
sittekant

fastmonterte bord

Utendørs formidling

I skogen bak tunet/amfiet etableres det tre formidlingsstasjoner. Ved å trekke dem litt unna og gjøre dem synlige mellom trærne, pirrer man folks nysgjerrighet og får dem til å gå til tavlene for å se nærmere. Tavlene stedstilpasses i enke sikk-sakk-former mellom furutrærne og har således noe ulik form. Hver "stasjon" har sitt tema. Som en del av formidlingen bør det vurderes taktile modeller o.l., som kan pirre barns nysgjerrighet.

Prinsipper og innhold i kunnskapsformidlingen

Målgruppe for utendørsformidlingen skal være:

- Folk som ikke kan så mye om natur
- Folk som ikke er så opptatt av natur
- Barn og unge

Besøkende skal reise fra Storesand og vite at de har vært i en nasjonalpark.

Formidling inne og ute bør henge sammen både innholdsmessig og i presentasjonsform. Utendørsformidlingen bør ha en lenger horisont, mens innendørsformidlingen kan skifte oftere.

All utendørs formidling skal være direkte knyttet til stedet Storesand. Generelle temaer som f.eks. marin forsøpling, havet, geologi og naturtyper formidles i besøkssenteret i Kornmagasinet.

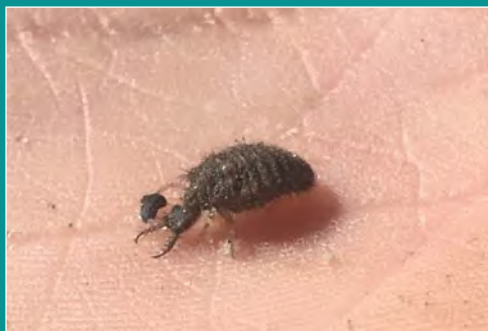
Temaene for de tre ulike formidlingsstasjonene foreslås som følger:

1.

Stranda som økosystem.

Naturtypene på Storesand med planter, insekter og dyr som lever her.

1. Havet.
2. Fjæra.
3. Tangvollen.
4. Strandsonen.
5. Kystfuruslogen.

2.

Friluftslivets historie og hvordan naturen på Storesand har blitt brukt gjennom historien. Fra allmenning og beite til ferielandskap. Friluftslivet tar mer og mer plass fra naturen. Det er viktig at vi framover opplever nasjonalparken både langsommere, dypere og mykere.

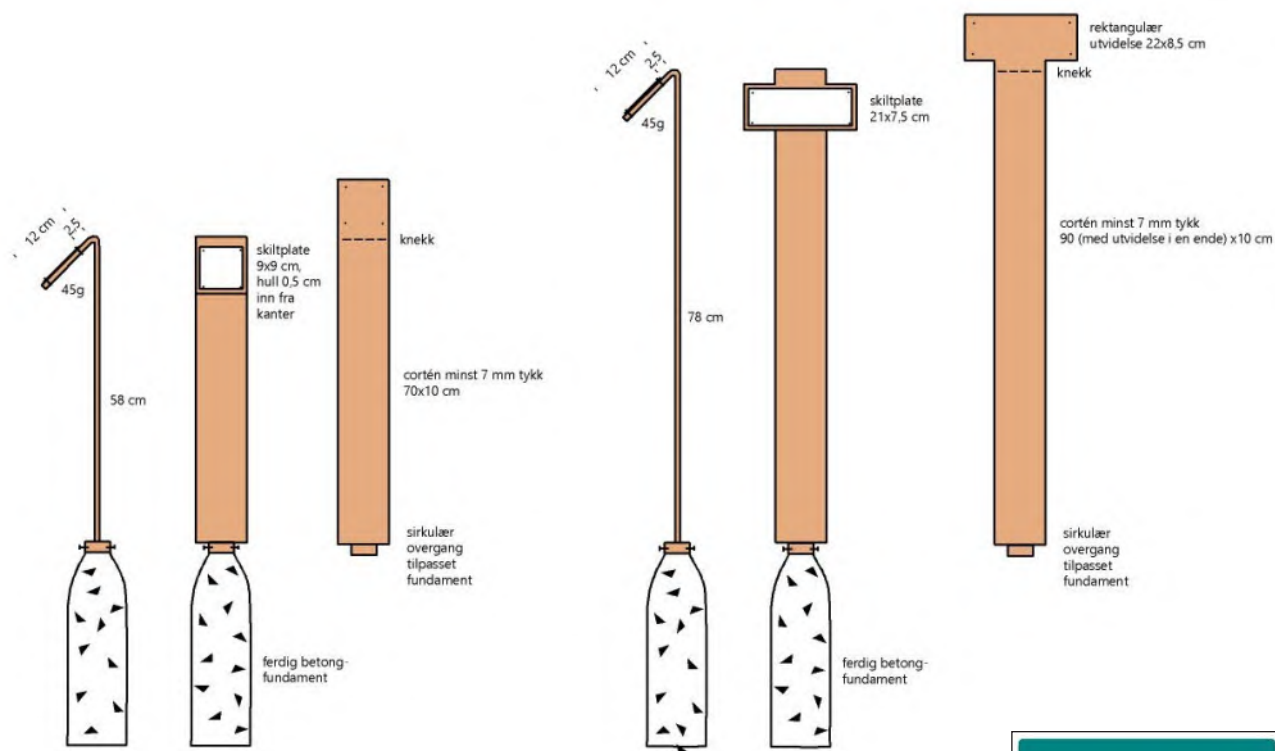
3.

Storesand og nærområdet. Kart og oversikter over spesielle naturtyper, utsiktspunkter, turstier og kulturminner med utgangspunkt i Storesand.

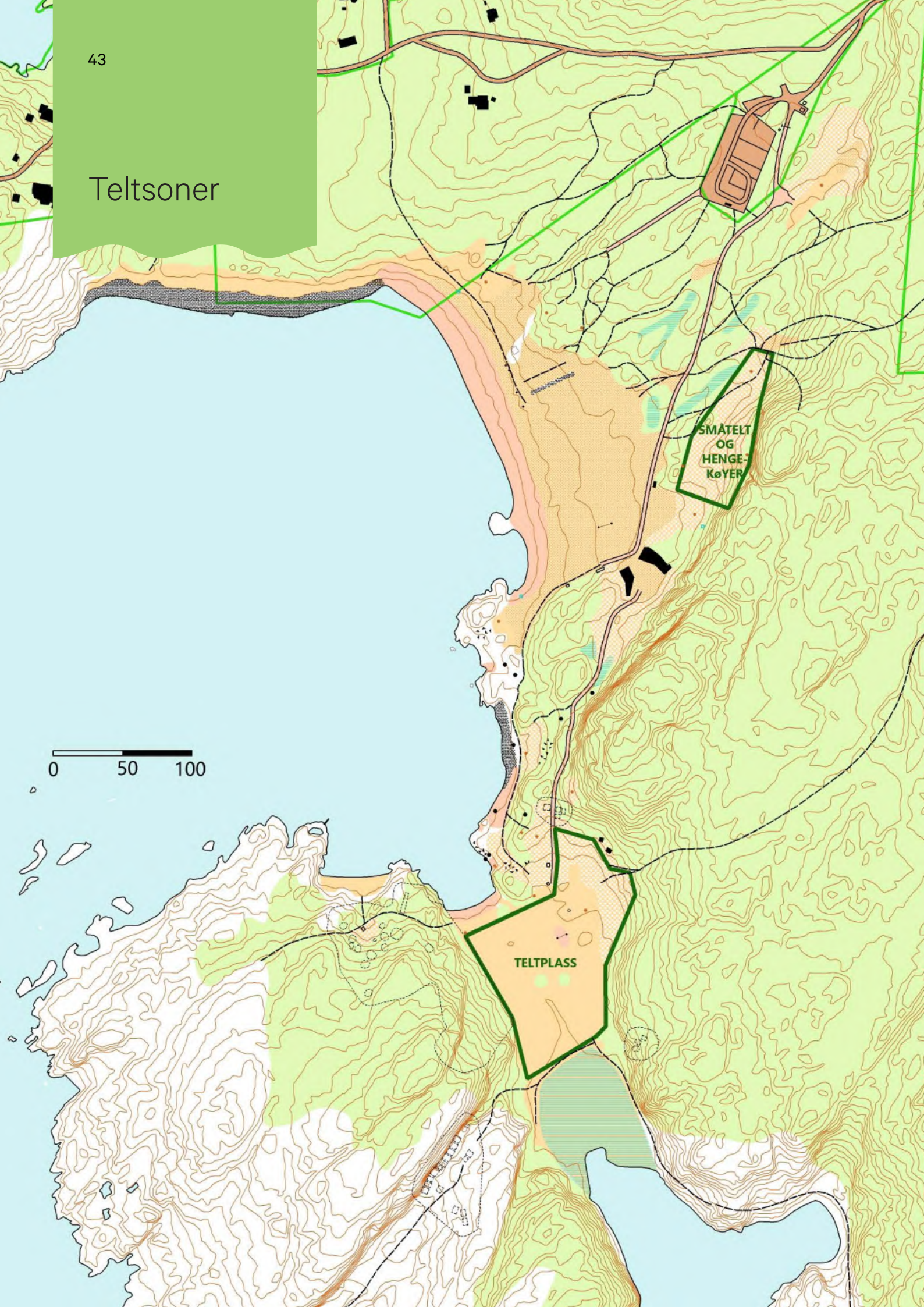

Avgrensning av teltsoner

På Storesand er det behov for å markere soner for telting/hengekøyer, samt forbudssoner. Tidligere er dette markert med provisoriske skilt som er satt opp hver sommer av driverne av teltplassen (se bilde til høyre). Nå foreslås permanente skilt, diskrete skilt som avgrenser sonene. Stativene lages av corténstål og påføres små skiltplater laget med inspirasjon fra designmalen til Norges nasjonalparker. Stativene har betongfundamenter som settes så langt ned i bakken at toppen av dem ikke blir synlig.

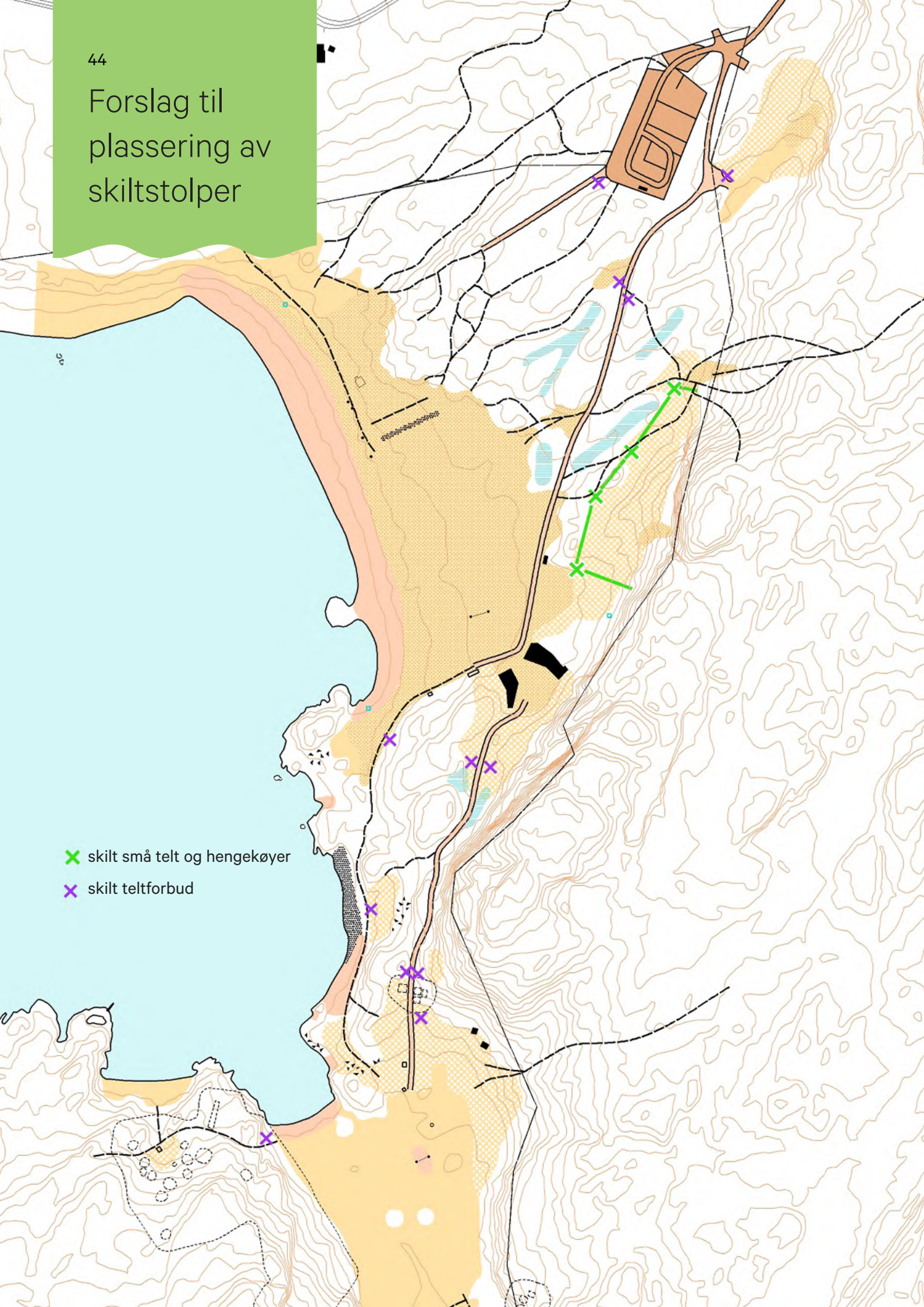
Teltsoner

Forslag til plassering av skiltstolper

✕ skilt små telt og hengekøyer

✕ skilt teltforbud

Rampe langs stranda fra Herreskjæret mot Dødvika

For å bedre tilgangen til Dødvika for alle foreslås en tilpasset trerampe langst rullestensstranda sør for Herreskjæret. Lengde ca 115 meter. Bredder 1,2 meter med utvidelser og møteplasser for rullestoler mm. Stedstilpasses mot fjell og større stener og gis enkelte retningsendringer for å skape en mer spennende trasé. På høyden gjennom furuskogen i sør må det bygges en kortere strekning med rampe over et steinete parti. Det bør vurderes om rampen skal strekke seg ytterligere 115 meter nordøstover, slik at man oppnår en universelt utformet strandsti helt fra Besøkssenteret.

Rampe langs stranda

Tilsvarende rampe på Guttormsvauen.

Plattingen på stranda

Midt på Storesand er det et fremstikkende fjellskjær med en murplatting. Plattingen er etter en tidligere kiosk som ble reist i mellomkrigstiden (se bilde nede til venstre). Etter at at kiosken ble revet har muren fungert som en typisk sittekanth. I 2013 bygde kunstneren Solveig Egeland en hytte av marin søppel her (nede til høyre).

Hvordan kan plattingen inngå i fremtidens Storesand?

Portal og utsiktspunkt?

Skulpturell utsmykning av værbitt drivtømmer?

Beskyttelse mot vær og vind, med utsikt kun kanalisert mot havet?

En dreibar skive i corténstål, med kunstnerisk naturformidling og koder for barn.

Besøkssenter
Ytre Hvaler nasjonalpark